

İran Çalışmaları Dergisi
E-ISSN: 2651-4370
Cilt: 8, Sayı: 2, ss. 275-307
Geliş Tarihi: 04.09.2024
Kabul Tarihi: 27.10.2024
DOI: 10.33201/iranian.1543697
Makale Türü: Araştırma Makalesi

İran Duvar Resimlerinde ABD Temsili: Hafıza, Propaganda, Dönüşüm

İlknur Cihangir DEMİRBAŞ*

Öz

Bugün duvar resimleri İran sokaklarında rastlaması oldukça sıradan olan ancak bir o kadar da dikkat çekici bir ayrıntıdır. Rejimin başlıca savunularının vurgulandığı propaganda amaçlı posterler ve duvar resimleri özellikle 1978/79 devrim süreciyle birlikte İran sokaklarının ayrılmaz bir ögesi haline gelmiştir. Bu bağlamda, İran İslam Devrimi'nin (Şubat 1979) peşi sıra cereyan eden ve 52 ABD'li diplomatın 444 gün süreyle alıkonulduğu (4 Kasım 1979- 21 Ocak 1981) 'rehine krizi'nin ardından, ABD'nin eski Tahran Büyükelçilik binasını çevreleyen duvarlar da çeşitli duvar resimleriyle (mural paintings) donatılmıştır. Varlığını uzun yıllar ilk haliyle sürdüren bu resimler 2019 yılına gelindiğinde devrimin kırkıncı yılı münasebetiyle yeniden gözden geçirilerek değişikliğe uğratılmıştır. Bu çalışmada, mevcut değişiklik sonrasında elçilik binası duvarlarındaki resimlere yansımış olan ABD imajındaki farklılaşma eski ve yeni resimler odağında analiz edilmiştir. Sonuç olarak, eski duvar resimlerinde daha güçlü ve korku uyandıran bir ABD imajı betimlenirken yenilenen resimlerde ise güvenilmezliğini ve gaddarlığını sürdürmesine karşın İran'ın yenmeye muktedir olduğu bir ABD imajına yer verildiği gözlenmiştir. Duvar resimlerinde yer bulan kimi yeni görselleştirmeler yoluyla düşmana meydan okuyan İran imajının korunduğu ancak bu kez söz konusu kibirli düşmanın yenilmez olmadığı, bilakis defaatle hezimete uğratılmış ve uğratılabilir olduğunun da altının dikkatle çizildiği görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: İran, Duvar Resmi, Amerikan Karşıtlığı, Propaganda, Kolektif Hafıza.

* Dr., Bağımsız Araştırmacı, ilknurcihangir@gmail.com, Ankara, Türkiye, ORCID: 0000-0002-3284-8212

Cammon Creative Licence

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 (CC BY NC) International License.

İran Çalışmaları Dergisi bilginin yayılması ve zenginleşmesi için Açık Erişim Politikasına uymaktadır.

The Journal of Iranian Studies
E-ISSN: 2651-4370
Vol: 8, No: 2, pp. 275-307
Received: 04.09.2024
Accepted: 27.10.2024
DOI: 10.33201/iranian.1543697
Article Type: Research Article

U.S. Representation in Iranian Murals: Memory, Propaganda, Transformation

İlknur Cihangir DEMİRBAŞ*

Abstract

Today, murals are a prominent and striking feature of the streets in Iran. Since the revolutionary process of 1978/79, propaganda posters and murals highlighting the regime's main narratives have become integral to the urban landscape. Following the hostage crisis that occurred after the Islamic Revolution (February 1979), during which 52 U.S. diplomats were held for 444 days (November 4, 1979 - January 21, 1981), the walls surrounding the former U.S. Embassy building in Tehran were also adorned with various murals. These murals remained unchanged for many years but were reviewed and modified in 2019 to commemorate the fortieth anniversary of the revolution. This study analyzes the differentiation of the image of the U.S. as reflected in the paintings on the walls of the embassy building before and after these modifications, focusing on both the old and new murals. The findings indicate that while the old murals depicted a more powerful and fearful image of the U.S., the new murals portray Iran as capable of defeating the U.S., even in the face of perceived unreliability and aggression from its adversary. In summary, the image of Iran as a challenger to its enemy is preserved through some of the new visualizations in the murals, emphasizing that the enemy is not invincible; on the contrary, it has been defeated multiple times.

Keywords: Iran, Mural Painting, Anti-Americanism, Propaganda, Collective Memory.

---

* Ph.D., Independent Researcher, ilknurcihangir@gmail.com, Ankara, Turkey, ORCID: 0000-0002-3284-8212

1. Giriş

Duvar resimleri kimi zaman kamusal alanda toplumsal ya da siyasal bir anlatı inşa etmek, mevcut anlatının sürekliliğini sağlamak, ortak geçmişe vurgu yaparak kolektif hafızayı diri tutmak gibi hususlarda dikkat çekici bir işleve sahip olabilmektedir. İran’da da duvar resimleri özellikle devrimle beraber rejim kimliğini pekiştirme, toplum belleğini biçimlendirme ve sürekli kılma noktasında önemli bir propaganda aracı olarak vazife üstlenmiştir. Devrim süreciyle beraber İran sokaklarında sıklıkla rastlanan duvar resimlerinde, İran-İrak Savaşı, Filistin meselesi, Kerbela hadisesi gibi konular yoğun şekilde işlenmiştir. İran duvar resimlerinde önemle yer verilen konulardan bir diğerini de ABD karşıtlığı teması oluşturmuştur. Bu çalışmada, söz konusu karşıtlık çerçevesinde betimlenen *öteki* imajının, devrimin ardından geçen kırk yılı aşkın süre neticesinde bütünüyle olmasa da kimi dönüşümlere uğradığı fikrinden hareket edilmekte ve anılan bu dönüşümün ABD’yi konu alan duvar resimlerine de benzer ölçüde yansıdığı savunulmaktadır. Çalışmada, İran’da ABD karşıtlığının tarihsel arka planına da yer verilerek söz konusu durumda ABD’nin *öteki* olarak inşasının ve süreç içerisinde bu hususta yaşanan kısmi farklılaşmanın izinin sürülmesi amaçlanmaktadır. Bu çerçevede, devrimin ardından eski Tahran ABD elçiliği avlusunu çevreleyen duvarlarda yer verilen ve yakın zamanda yenilenen resimler analiz nesnesi olarak kullanılmaktadır.

Bu kapsamda şu sorulara yanıtlar aranması planlanmaktadır: Eski Amerikan elçilik binasını çevreleyen duvar resimlerinde ABD imajına ilişkin ön plana çıkan temalar neler olmuştur? Eski duvar resimlerinde nasıl bir ABD imajı betimlenmiştir? Devrimden bugüne İran tarafından vurgulanan ve eski duvar resimlerine de yansımış olan ABD imajı göz önünde bulundurulduğunda, yeni duvar resimlerinde bu imaja ilişkin bir farklılaşmadan söz etmek olanaklı mıdır? Bir farklılık mevcut ise halihazırda nasıl bir ABD imajı betimlenmektedir?

Bu doğrultuda, söz konusu duvar resimlerinde ABD’nin ‘*öteki*’ olarak temsilini ve bu temsili süreklilik ve değişim açısından incelemeyi amaçlayan bu çalışmanın üç ana başlık altında ele alınması planlanmıştır. Bu bağlamda, öncelikle İran’ın ABD karşıtlığı ve İran-ABD husumetinin tarihsel arka planı incelenecektir. Çalışmanın ikinci kısmında İran duvar resimlerinin geleneksel arka planına göz atılacak, izleyen kısımda ise İran duvar resim-

lerini siyasi bağlamda ve propaganda faaliyetleri kapsamında ele alan literatür gözden geçirilecektir. Çalışmanın son kısmında, İran'da ABD elçilik binası duvarlarında yer verilen eski ve yeni resimler karşılaştırıldığında duvar resimlerine yansıyan ABD imajının dönüştüğü savından hareket edilerek söz konusu durum örnek resimler üzerinden incelenecektir.

2. İran'da ABD'nin 'Öteki' Olarak İnşası

Bulunduğu coğrafyada hüküm süren güç mücadeleleri tarihsel süreçte İran'ın başını sıklıkla ağrıtmıştır. Bu bağlamda, on dokuzuncu yüzyıldan itibaren özellikle Büyük Britanya ve Çarlık Rusya'sı arasında artan bölgesel etkinlik mücadelesi de İran'a doğrudan sirayet etmiştir. Böylelikle, içinde bulunulan koşullar yönetimi kimi zaman denge siyaseti izlemeye kimi zamansa farklı ülkelerle yakınlık kurma arayışına itmiş, on dokuzuncu yüzyıl ortalarından başlayarak yabancılara tanınan imtiyazlar gündene artmıştır. 'İran'da gerçekleşen ilk toplumsal ayaklanma' olan Tütün Ayaklanması (1891-92) esnasında da söz konusu olduğu üzere, bu ayrıcalıklı uygulamalar birtakım toplumsal protestoları beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda, yirminci yüzyıl başlarından itibaren bakıldığında da hem Anayasal Devrim sürecine (1905-1911) ve İran petrolünün millileştirilmesi (1953) çabalarına yönelik egemenlik ihlalleri hem de Birinci ve İkinci Dünya Savaşı evrelerinde yaşanan İran'a yönelik yabancı ülke girişimleri toplumun kolektif belleğinde yer eden önemli tarihsel gelişmeler olmuştur.

Amerikalıların İran ile ilk temaslarını ele aldığımızda ise söz konusu sürecin 1830'larda başlayan misyonerlik faaliyetleri ile mevcudiyet kazandığı görülür. Resmi anlamda ilk girişimler 1850'li yıllarda başlarken, karşılıklı diplomatik temsilci tayini ancak 1883'te gerçekleşmiştir (Bill, 1988, s. 16; Polk, 2009, s.170). ABD, kimi istisna ve esnekliklerle beraber II. Dünya Savaşı'na dek daha ziyade izolasyonist, tarafsız ve yayılcılıktan uzak bir dış politika anlayışı çerçevesinde hareket etmiştir. Bu durum, onun yabancı müdahaleciliğinin yoğun şekilde yaşandığı İran'da toplum nezdinde tepki çeken ülkeler arasında yer almasını uzunca bir süre önlemiştir. Hatta ABD, II. Dünya Savaşı'na dek İran'da dönemin geleneksel düşmanları olarak görülen Ruslar ve İngilizler karşısında daha çok dost bir ülke olarak kabul

görmüştür.¹ II. Dünya Savaşı evresine gelindiğinde ise, ABD'nin dönemin koşulları gereği İngiltere ve Sovyet Rusya safında savaşa dahil olmasıyla birlikte ABD-İran ilişkileri yeni bir döneme girmiştir. Bu süreçte İngiltere ve Sovyetler Birliği bir anlaşma imzalayarak savaş süresince gerekli tedarikin SSCB'ye ulaştırılması gerekçesiyle İran topraklarını ikmal güzergahı olarak belirlemiş, tarafların kendi arzuları doğrultusunda etki alanlarına ayırdıkları İran topraklarında ABD birlikleri de ilgili müttefiklere destek sağlamak maksadıyla görev yapmıştır (Keddie & Richard, 2006, s. 105). Ancak yine de ABD'nin İran'da ülkesel bağımsızlığa ciddi bir tehdit olarak algılanışı henüz bu evrede değil, daha çok petrolün millileştirilmesi çabalarına ve aynı süreçte Başbakan Musaddık'a yönelik gerçekleşen darbe (19 Ağustos [28 Mordad] 1953) girişimlerine paralel olarak söz konusu olma-ya başlamıştır. Bu durumun, İran devrim rehberi Hamaney'in İran-ABD arasındaki anlaşmazlığın "ABD'nin İran'da ulusal bir hükümeti devirdiği [...] ve kendi yozlaşmış ve kukla hükümetini kurduğu 1953 darbesine kadar uzan[dığını]" ifade ettiği konuşmasında da teyit edildiği görülmektedir (Fars News, 2019). Başbakan Musaddık önderliğindeki hükümetin İran petrolünü yabancı tahakkümünden kurtarma ve millileştirme çabası bu husustaki toplumsal hassasiyeti beslerken, sonrasında Şah Muhammed Rıza Pehlevi'nin Musaddık'ı görevden alma girişimi toplum tabanında ciddi protestolara yol açmıştır. Ardından, ABD ve Birleşik Krallık istihbarat teşkilatlarının İran'daki bu duruma iş birliği içinde müdahale etmesi ve Musaddık hükümetine yönelik gerçekleştirdikleri ortak operasyon (Ajax Operasyonu) (Kinzer, 2014), İran toplumsal belleğinde ABD'nin İngilizler ile çıkar birlikteliğine sahip olan ve hatta içine girilen yeni dönemde onun bölgesel rolünü devralan art niyetli, zorba bir yabancı güç olduğu algısının yerleşmesiyle sonuçlanmıştır.

Böylelikle, ABD devrim öncesi dönemde İran'da yönetime muhalif grupların üzerinde uzlaştığı bir eleştiri odağı haline gelmiştir. Bu tepkisel tutum, İran'da ABD ile yakın ilişki içerisindeki Şah yönetiminin toplum gerçeklerini görmezden gelen düzenlemeleri ve halk adına ekonomik ve

¹ Bu evrede Amerikalıların İran'daki varlığı zaman zaman Rus ve İngilizlerin tepkilerine de yol açmıştır. Örneğin 1909'da İran'ın, ülke ekonomisini düzeltmek adına Amerikalı bir danışmanın yetkilendirmiş olması, İngiltere ve Rusya'nın İran'a ultimatoma vermesiyle sonuçlanmış ve İran bir süre bu duruma direnense de nihayetinde bu iki ülkenin istekleri doğrultusunda hareket etmek durumunda kalmıştır. Bu konuda daha detaylı bilgi için (bknz. Kashani-Sabet, 2018, s.178-187).

sosyal güçlükleri beraberinde getirdiği düşünülen çeşitli uygulamaları yoluyla günden güne pekiştirmiştir. 1960'ların başları itibariyle J.F. Kennedy önderliğindeki ABD'nin izlediği bölgesel ve küresel politikalara paralel olarak İran yönetimini reformlar yapması yönünde teşvik etmesi, ABD açısından umulmadık bir sona yani 1978-79 İran İslam devrimine kapı aralamıştır (Bill, 1998). 1964 yılında ABD ile imzalanan ve İran'da görev yapan Amerikan askerleri için tam diplomatik dokunulmazlık sunan 'Kuvvetler Statüsü Anlaşması' halkın yabancılara verilen imtiyazlar konusundaki hassasiyetini artırmıştır. (Ramazani, 2004, s. 554) İran İslam Devrim önderi Ayetullah Ruhullah Humeyni vaazlarında Şah'ı ABD'ye boyun eğmek, ülkeyi itibarsızlaştırmak, ülkesel egemenliği ortadan kaldırmak, ülke gelirlerini yabancılara aktarmak, yabancılara dokunulmazlık vermekle suçlamış, bu doğrultuda gerçekleşen halk protestolarına yönetimce verilen şiddetli karşılıkla beraber, Şah'ın ABD'nin desteğiyle uyguladığını belirttiği bu düzenlemeleri 'kanlı sömürgecilik devrimi' olarak nitelendirmiştir. (Jahan News, 2017) Bu doğrultuda 1970'li yıllara gelindiğinde İran topraklarında görevli ABD'li asker ve personel sayısı 25 binlere ulaşmıştır (Garthwaite, 2011, s. 227). Nihayetinde, söz konusu reform faaliyetlerine ve uygulamalara karşı toplum nazarında var olan tepkisel tutum günden güne artış göstermiştir. Dolayısıyla, 1963'te Şah Muhammed Rıza Pehlevi'nin Beyaz Devrim (İnkılab-ı Sefid / دیفس بالوقن) adıyla başlattığı reform süreci, nihayetinde monarşi karşıtı kitlelerce gerçekleştirilen 1978-79 İran İslam Devrimi ile sonuçlanmıştır. Akabinde, İran'ı terk eden Şah'ın tedavi gerekçesiyle ABD'ye kabul edilmesi ise Humeyni taraftarı bir grup İranlı öğrencinin Tahran'da bulunan Amerikan elçiliğine düzenlediği tarihi baskın sürecini beraberinde getirmiştir. Tarihe 'rehine krizi' adıyla geçen bu olay, İran'da kurulan yeni rejimi daha başlangıçtan itibaren ABD ile karşı karşıya getiren en dikkat çekici gelişmelerden biri olmuştur. Böylece, devrim süreciyle beraber vuku bulan bu gelişme iki ülke arasında bugüne dek sürecek olan problemlili ilişkiler adına önemli bir referans noktası haline gelmiştir. Bu kapsamda, 12 Kasım 1979 itibariyle İran'a yönelik yaptırımlar uygulamaya koyulmuştur. İran'ın ABD'deki aktif mal varlığının dondurulmasını takiben 7 Nisan 1979 tarihi itibariyle iki ülke arasındaki tüm doğrudan resmi ilişki de sonlanmıştır (Robert, 1981).

Rubinstein ve Smith'in (1988, s. 43) de belirttikleri üzere, İran'da "devrimci süreç Amerikan karşıtlığını hem rejim ideolojisinin hem de kitle bilincinin merkezine itmiştir". Benimsenen değer ve uygulamalar ekseninde

Batı'yı ötekileştiren bir kimliksel söylemi sahiplenen devrim sonrası İran rejimi, bunu sıklıkla Amerikan karşıtlığı üzerinden sergilemiştir. Rejimin kurucu lideri Ayetullah Ruhullah Humeyni'nin 'büyük şeytan' sıfatıyla andığı ABD'ye yönelen ötekileştirici tavır, İran'da devrimin ardından ortaya çıkan rejim kimliğinin pekiştirilmesi noktasında dikkate değer bir vazife üstlenmiştir. ABD tarafı da İran'ın benimsediği söz konusu tavra aynı düzlemde karşılık verirken, süreç içerisinde İran özellikle nükleer araştırma programı çerçevesinde ABD'li uzman ve politikacılar tarafından sıklıkla Amerika'nın ulusal güvenliği için en ciddi tehditlerden biri olarak lanse edilmeye başlanmış, (Pillar, 2013, s. 365) böylelikle söz konusu çatışmalı durum karşılıklı olarak beslenen çetrefil bir hal almıştır.

Devrim süreciyle birlikte, İran'da farklı kesimler monarşik rejime ve monarşinin desteğiyle ülkede hâkim olan yabancı devlet faaliyetlerine karşı kenetlenmiştir. İkinci Dünya Savaşı yıllarından başlayarak İran'daki etkisini giderek artıran ABD faaliyetlerinin yoğunluğu, Şah döneminin sonlarına yaklaşılırken dikkat çekici bir boyuta ulaşmıştır. Böylelikle, ABD'nin ülkede günden güne artan etkinliği halk kitlelerinin ve devrim destekçilerinin karşısında birleştiği temel bir unsur haline gelirken, bu karşı duruş devrim önderi Humeyni'nin söylemleriyle de açıkça körüklemiştir. Bu bağlamda Humeyni'nin 12 Eylül 1980 tarihli şu sözleri rejimin devrim süreciyle beraber ABD'ye yönelik genel söylemini yansıtan örneklerden biridir;

Hem Müslüman hem gayri müslim, dünyanın boyun eğdirilen uluslarının karşılaştığı en önemli ve acı verici problem Amerika problemidir. (...) Amerika dünyanın mahrum ve ezilmiş halklarının bir numaralı düşmanıdır. (...) Uluslararası Siyonizm tarafından onun için koordine edilen geniş ölçekli propaganda faaliyetleri aracılığıyla, dünyanın ezilen halklarını sömürür. (Khomeini, 1981, s. 305)

Amerika'yı her fırsatta sert biçimde eleştiren bu söylem biçimi, rejimin temel ilkelerinden olan müstekbirler karşısında mustazafların savunulması düsturu çerçevesinde, Humeyni'nin vefatının ardından 1989 yılı itibariyle rejim önderliği görevini devralan Ayetullah Hamaney tarafından da aynı paralellikte sürdürülmüştür. Hamaney'in de bu konuda çokça beyanatı bulunmakla birlikte 1999 yılında elçilik işgalinin yıl dönümü münasebetiyle kullanmış olduğu şu ifadeler İran rejiminin çizdiği ABD imajı bağlamında geneli yansıtan bir örnek olarak sunulabilir:

Bugün istikbarın mazharı ve sembolü Amerika devleti ve rejimidir ve bu istikbarla mücadele bu inkılabın genlerinde vardır, bu milletin en temel isteği, en önemli işi ve arzusu istikbara karşı mücadeledir. Bu millet istikbarla mücadeleyi bırakacak olursa bunun anlamı, inkılap öncesindeki “ecnebilerin müdahalesine, zilleti kabullenmeye, o tehdit dolu vaziyete boyun eğmek”tir. (...) İstikbarla mücadeleden kastettiğimiz şey şudur: Dünyanın neresinde olursa olsun, Amerikalılar bir millete karşı veya yüce İslam dininin temel hükümlerinden birine karşı ya da bizim inandığımız bir hakikate karşı herhangi bir oyuna kalkışıp kumpas kuracak olursa biz o oyunu bozacak, o kumpası dağıtacağız! Bugüne kadar da bunu yaptık zaten! (Hamanei, 2018, s. 133)

İran’da ABD’ye yönelik çizilen bu imajın ve ötekileştirici tavrın, devrim sürecini takiben resmi bir propaganda aracı haline gelen duvar resimlerine de aynı ölçüde yansımış olduğu görülür. Bununla beraber, devrimden sonra aradan geçen kırk yıllık süre zarfında İran’ın Amerika tasviri de kimi dönüşümlere uğramış ve söz konusu dönüşüm duvar resimlerine de sirayet etmiştir. Bu doğrultuda, duvar resimleri üzerinden gözlenen temsili farklılaşma bu çalışmanın temel çıkış noktasını oluşturmaktadır. İzleyen kısımlarda geçmiş uygulamalardan da söz edilerek İran’da duvar resimlerinin siyaset ve propaganda aracı olarak kullanımına genel çerçevede değinilecek, devrim sonrası süreçte ABD’nin İran duvar resimlerinde ne şekilde temsil edildiği incelenerek, bu temsilin süreç içerisinde ne şekilde dönüştüğü gözden geçirilecek ve söz konusu dönüşüm eski ve yeni duvar resimlerinden örnekler odağında irdelenecektir.

3. İran’da Duvar Resmi Geleneği

Asırlar öncesinin kaya oymalarından, saray fresklerine dek resimli anlatı geleneği ve görsellerin propaganda maksadıyla kullanımı dünyanın pek çok yerinde olduğu gibi İran topraklarında da yüzyıllardır var olagelmiştir (Daavari & Hatam, 2018, s. 121-169; Grigor, 2014, s. 45). Yine de minyatür sanatıyla öne çıkan İran’da on sekizinci yüzyıla kadar büyük boyutlu duvar resmi geleneğine pek rastlanmaz. Bununla birlikte, parde khani (پرده خوانی) olarak adlandırılan ve geçmişi İslam öncesine dek uzanan bir resimli anlatı geleneği öteden beri mevcuttur. Görsel öğelerle desteklenen bu

geleneksel hikâye anlatım biçimi yüzyıllar boyunca yaygın şekilde uygulanmış ve kısmen de olsa günümüze dek korunmuştur (Kalantari & Lashkari, 2015, s. 245- 258). Bu geleneğe bağlı olarak gelişen ve “dini, ulusal ve mitolojik” öyküleri konu alan “kahvehane resimleri (coffeehouse painting)” ise modern İran duvar resimlerinin öncülleri olarak kabul edilir (Rauh, Graphicart News, 2013).

İran’da ilk olarak iç mekanlarda dekoratif amaçla kullanılan duvar resimlerinin, kamusal alana (reklam, dekorasyon vs.) sirayet ederek sıklıkla görünür bir hal alması daha çok Pehlevi Hanedanlığı döneminde söz konusu olmuştur. Bu dönemde poster ve afişlerin yanı sıra ayrıca duvar resimlerinin de kamusal alandaki varlığı dikkat çekmeye başlamıştır. Muhammed Rıza Pehlevi’nin 1963 yılı itibariyle başlattığı ‘Beyaz Devrim’ olarak anılan reform sürecinde de duvar resimlerinden ve görsel propagandadan istifade edilmiş olmakla birlikte, bu dönemde yönetime karşıt olarak gelişen öğrenci faaliyetlerinin de devrimci duvar resimleri üzerinde etkisi olduğundan söz edilir (Grigor, 2014, s. 30). Farklı fikirlerin ifade edilebilmesi adına koşulların olgunlaştığı ‘1978-79 İran İslam Devrimi’ evresi de günümüz İran duvar resmi geleneğinin mevcut gelişimine önemli ölçüde katkı sağlamıştır (Grigor, 2014, s. 26, 28). Devrimin erken safhalarını ifade eden 1978-79 döneminde emperyalizm karşıtlığı ve devrimci mücadele tasvirleri duvar resimlerinde özellikle dikkat çekerken bu dönemin görsel propaganda araçlarının uluslararası alanda mevcut olan sömürgecilik karşıtı devrimci gelenekten ilham aldığı da söylenebilir. 1980’lerin başı itibariyle ise Şii inancına vurgu yapan ve şehitlik temasını işleyen duvar resimleri gündend güne yaygınlık kazanmıştır. Böylece 1979 devriminin İslami yönüne duvar resimleri aracılığıyla da görsellik kazandırılmış ve toplumsal hafızanın sürekliliğinin sağlanması ve yeni rejim kimliğinin inşası ve pekiştirilmesi bu uygulamayla da desteklenmiştir.

4. Bir Propaganda Aracı Olarak İran Duvar Resimleri

Meksika’dan Nazi Almanya’sına, İrlanda’dan Sovyet Rusya’ya kadar modern çağın farklı toplumlarında yaygın kullanımlarıyla göze çarpan duvar resimleri kimi zaman halk tepkisinin somutlaştığı bir protesto alanı vazifesi üstlenirken, kimi zaman kimliğin temsili adına bir araç, kimi zamansa resmi bir propaganda aygıtı olarak işlev görmüştür (Rolston, 2004,

s.38-45; Rolston, 2020, s.3; Santino, 2001). Retorik, sembolik, ideolojik ve propaganda gibi çeşitli kullanım potansiyellerine sahip olan duvar resimleri (Jarman, 1998, s. 81-86) *öteki* imajının pekiştirilmesi, kimliğin inşası ve sürekliliği gibi konularda İran rejim uygulamaları açısından da araçsal bir vazife üstlenmiştir. Larsson, (t.y) karşıtlık ilişkisi özelinde kurgulanmış olan duvar resimlerinin “[i]zleyicinin kendi kolektif hafızasından Öteki olarak tanıdığı düşman imgesini” ve mevcut “antagonistik ilişkiyi pekiştir[diğini]” (Larsson, t.y., s. 6) ifade etmektedir. 1978/79 devrim süreciyle beraber mevcudiyet kazanan İran duvar resimlerinin de yeni rejim kimliğinin ve bu bağlamda değer ve uygulamalar noktasında ABD’nin *öteki* olarak inşası hususunda önemli bir role sahip olduğu görülür. Rolston (Marschall, 2010, aktaran Rolston, 2020, s. 6), toplum belleğinin kamusal alanlarda yer verilen somut yapılar vasıtasıyla korunup sürdürülmesinin devlet tarafından öncelikli olarak desteklendiğini belirtir. Clark’ın (2017, s. 50) da ifade ettiği gibi bu tür bir “kamusal sanat, ulusal kimliğin yenilenen ifade biçimlerini dile getirme işlevini” de üstlenmektedir. İran’da da önceleri bireyler ve kimi vakıflar aracılığıyla yürütülen duvar resmi uygulamaları, daha sonra doğrudan devlet kontrolünde ve inisiyatifinde devamlılık arz etmiştir (Moghadam & Rouyan, 2008, s. 103-114). Kolektif belleğe ilişkin unsurlar bu yolla geleceğe aktarılırken bir yandan da devrim sonrası İran kimliği kamusal alanda duvar resimleri aracılığıyla yeniden üretilmiştir.

Bu hususu ele alarak hem genel çerçevede İran’ın görsel propaganda kültürünü konu eden hem de özellikle duvar resimleri üzerine eğilen önemli çalışmalara rastlamak mümkündür (Chehabi & Christia, 2008, s. 1-3). Örneğin Gruber (2008, s. 15-46), İran duvar resimlerini ele aldığı çalışmasında söz konusu resimlerin rejimin elinde bilinçli olarak bir ikna aygıtı görevi gördüğünün, kamusal alanın politikleştirilmesi bağlamında propaganda ve rejim konsolidasyonuna hizmet ettiğinin altını çizer. Chelkowski ve Dabashi (2018) çalışmalarında devrim sonrası sürecin dikkat çeken uygulamaları eşliğinde İran İslam Cumhuriyeti’nde görsel propaganda kültürüne detaylı biçimde yer vermişlerdir. Söz konusu çalışmada, İran sokaklarının devrime giden süreçte propaganda amaçlı yazı ve posterlerle nasıl dolup taşıdığı detaylı görsellerle birlikte aktarılmıştır (Chelkowski & Dabashi, 2018). Bu süreçle beraber, önde gelen Ayetullahların portrelerinin ve kimi konuşmalarından kesitlerin yanı sıra Şii imamlar, Kerbela vakası ve Şii-liğin diğer kutsal sembollerinin de İran duvarlarında sıklıkla yer bulduğu

görülmür. İnan-İrak Savaşı'nı (1980-1988) takiben propaganda amaçlı duvar resimlerinin sayısı ve çeşitliliği de artmış ve bu gelişmeyle birlikte savaş, şehitlik, fedakârlık, kahramanlık gibi temalar 'kutsal savunma' olgusu etrafında İnan duvar resimlerinde sıklıkla işlenen konular haline gelmiştir. İnan duvar resimlerinde devrim ve rejim ideolojisine dair pek çok konuya yer verilirken, şehitlik temasının özellikle işlendiği gözlenir. Bu durumda hem Şiiilikte önemli bir yeri bulunan Kerbela hadisesinin hem de İnan-İrak Savaşı'nın etkisi bulunur. Çoğu durumda ise her iki olgunun birbiriyle harmanlandığı ve dini ve milliyetçi hassasiyetlerin bu olgu etrafında iç içe geçtiği görülmektedir. İnan duvar resimlerinde öne çıkan bir diğer tema ise bu çalışmaya da kaynaklık eden ve daha ziyade Amerikan karşıtlığı özelinde vücut bulan Batı değer ve uygulamalarına karşıtlık olgusudur. Son dönem duvar resimlerinde daha modern bir anlayışın da var edilmeye çalışıldığı gözlenmekle beraber çoğunlukla yukarıda anılan olgular etrafında şekillenen İnan duvar resimlerinin toplum belleğinde diri tutulmaya ve geleceğe aktarılmaya gayret edilen temalar etrafında biçimlendirildiği gözlenmektedir.

Devrim sonrası İnan'ı için "cumhuriyet kendi imajını yaratarak doğdu" diyen Samuel Blanch (Blanch, 2020, s. 214-219), İnan duvar resimleri için günümüz "instagram kültürünün analog öncüleri" benzetmesinde bulunmaktadır. Bu, rejim imaj ve kimliğinin duvar resimleri aracılığıyla hem İnan halkına hem de uluslararası topluma lanse edilmesi bağlamında oldukça doğru bir benzetmedir. Chelkowski ve Dabashi (2018, s. 9-10) de İnan'da bunun yeni rejim imajını betimlemenin yanı sıra tüm dünyaya İnan devrimini tanıtmaya noktasında da fayda sağladığı fikrini tekrar etmektedir. İnan'da duvar resimlerinin popülerliği 1978-79 yıllarını izleyen devrim süreciyle birlikte gündem güne artmıştır. Tüm İnan'da duvar resimlerine yaygın olarak rastlansa da başkent Tahran bu konuda özellikle dikkat çeker. Görsel materyallerin propaganda amaçlı kullanımı hem devrimin ilk dönemlerinde hem de takip eden yıllarda sürdürülmüştür.

Devrimin ilk yıllarında toplumda var olan düşük okuma yazma oranı da göz önünde bulundurulduğunda, duvar resimlerinin İnan rejiminin savunduğu fikirlerin yaygınlaşması ve rejim imaj ve kimliğinin pekiştirilmesi ve rejimin yerini sağlamlaştırması açısından oldukça önemli bir vazife üstlenmiş olduğu anlaşılmaktadır. Chelkowski ve Dabashi'nin (2018) de belirttiği gibi, bu vazife devrimin mesajlarını genç kuşaklara aktarma ve sürekli

kılma çabası açısından son derece dikkate değerdir. Pamela Karimi (2008, s. 47-63) bu noktada Ayetullah Humeyni'nin devrimin başlarında sarf etmiş olduğu “[b]izim monarşinin sembollerine ihtiyacımız yok.. İslam'ın belirteçlerine ihtiyacımız var” sözlerini hatırlatır. Rolston'un (2020, s. 7) da belirttiği gibi devrimin ardından kurulan yeni rejim yerini sağlamlaştırırken bir yandan muhalifleri marjinalleştirmek suretiyle ortadan kaldırmış bir yandan da “din adamları anıtsal duvar resimlerinin yaptırılması yoluyla kamusal alanda hafızalaştırmayı tekellerine al[mışlardır]”. Bu doğrultuda, 1980 yılı itibariyle “pak-sazi” olarak adlandırılan bir “temizlik” evresi vuku bulmuş, böylelikle hem Pehlevi rejiminin hem de devrime giden sürecin çok sesli ortamının kamusal alandaki yansımaları yeni rejim tarafından titizlikle ortadan kaldırılmıştır (Grigor, 2014, s. 33-38). Bu evrede inanç ve ideolojinin İran duvar resimlerine yoğun şekilde hâkim olduğu bir süreç yaşanmıştır. Önceleri Ayetullah Humeyni başta olmak üzere devrimin önemli figürlerine ve onların simgeleşmiş beyanlarına yer verilen duvar resimlerinde, İran'da ‘kutsal savunma’ olarak da anılan İran-İrak Savaşı (1980-88) sürecini takip eden evrede ise cihat, savaş ve şehitlik gibi temalar da sıklıkla işlenir hale gelmiştir. Rolston (2020, s. 20), resmi anlatının pekiştirilmesi ve rejimin yerini sağlamlaştırması adına bu gibi uygulamaların süregelen bir hal almasını “[ş]ehitlerin anısını canlı tutmak ‘devletin sürekli bir misyonu’ haline gel[miştir]” diyerek özetler. Dolayısıyla, bu döneme ilişkin hatıraların yarattığı duygusal ve düşünsel atmosferin mümkün merteye canlı kılınmasına devrimin sürekliliği, rejimin yaşatılması ve rejim ilkelerinin gelecek kuşaklara aktarımı noktasında rejimin uygulayıcıları tarafından önemli bir rol atfedilmiştir. Rejimin günümüzdeki önderi Ayetullah Seyyid Ali Hamaney'in İran-İrak Savaşı (1980-88) dönemine ilişkin gerçekleştirdiği bir konuşmasında, “kutsal savunma dönemine ait hatıraların ulusal bir servet özelliği taşıdığını, bu hatıra ve anıların bir arada toplanarak daha sonraki nesillere aktarılması ve bu hususta modern metotlardan yararlanılması gerektiğine temas ederek, “Bu hatıraların topluma aktarılması büyük bir manevi infak, hasene ve sadakadır, bu alanda faaliyet gösterenler gerçekte ilahi ve manevi rızkın ülkeye enjekte edilmesi vasıtalarıdır” (Leader, 2017) beyanatında bulunmuş olması da bu önemli rolün altını çizmesi bakımından dikkate değerdir. Devrimin ardından ortaya çıkan duvar resimlerinin çoğu bir süre hükümet kontrolü dışında, çeşitli grup ve organizasyonların faaliyetleri dahilinde varlık kazanmışsa da (Moghadam & Rouyan, 2008, s. 103-114) bir süre sonra doğrudan hükü-

metin kontrolünde sürdürülen bir uygulama haline gelmiştir. Bu kapsamda, duvar resimlerine önceleri Şehitler Vakfı (Bunyard-i Shahid) gibi kuruluşlar önderlik etmiş, 2001 yılından itibaren ise bu görevi doğrudan hükümete bağlı olan Tahran Şehri Güzelleştirme Organizasyonu (Sazman-i Ziba-sazi Shahr-i Tehran) isimli resmi kuruluş üstlenmiştir.

Talinn Grigor (2014, s. 23), “[d]evrim sonrası İran, Müslüman dünyasında kamusal, özel, kültürel, sosyopolitik ve dini yaşamın çoğu yönüne nüfuz eden sürekli ve sistematik bir görsel söylemin olduğu tek devlet olmaya devam ediyor” diyerek bu durumun çağdaş İran kimliğinin oluşumu noktasında üstlendiği role dikkat çeker. Grigor’un (2014, s. 23) da sözünü ettiği üzere, İran’da görsel propagandanın işleyişi dönemsel olarak değişimler geçirmiştir. Devrimin hemen ardından başlayan sekiz yıllık İran-İrak Savaşı ile kesişen Humeyni döneminde, hem monarşinin izlerinin silindiği ve devrim sürecine dahil olan farklı grupların elimine edildiği hem de Batı kültürünün ötekileştirilerek rejim kimliğinin altının dikkatle çizildiği, aynı zamanda da Şii-İslam’ı odağa alan simgesel anlatının yoğunlaştığı bir süreç ortaya çıkmıştır. Böylelikle, 1980-88 evresi “kentsel meydanların protesto ve kontrol alanları olarak kullanılmasına ve devrimci grafiti ve posterlerin resmi propaganda duvar resimlerine dönüşmesine” tanıklık etmiştir (Grigor, s. 23). 1987’de kurulan Kültür ve İslami Rehberlik Bakanlığı (Vezarat-e Farhang ve Ershad-e Eslami) duvar resimlerinde, Batı sömürüsüne karşıtlık, müstekbir-mustazaf ayrımı, velayet-i fakih düşüncesi ve şehitlik gibi temaları önceliklendirmiştir (Grigor, 2014, s. 42-43). Bununla beraber, Humeyni’nin vefatını izleyen 1989-1997 döneminde cumhurbaşkanlığı görevini üstlenen Haşimi Rafsancani dönemi ise, siyasal ve ekonomik alanda birtakım atılımların ortaya çıktığı, savaş sonrası düzenlemeleri içeren bu “yeniden inşa” evresinin etkilerinin duvar resimlerine de yansıdığı ve yanı sıra duvar resimlerine estetik anlayışın da dahil edildiği bir dönem olmuştur. İran-İrak Savaşı’nın sonlandığı ve Humeyni’nin vefatını izleyen 1989 yılını izleyen süreçte savaş sonrası dönemin yeniden inşa algısı duvar resimlerine de yansımış ve takip eden evrede resmî ideolojinin dışına çıkılmaması kaydıyla sanatsal yönü de bulunan çeşitli çalışmalar kamusal alanda daha fazla yer edinmeye başlamıştır (Karimi, 2008, s. 22-24). Böylece, devrimden bu yana emperyalizm karşıtlığı, velayet-i fakih düşüncesi, İran devrimi, İran-İrak Savaşı ve şehitlik temaları etrafında şekillenen İran duvar resimlerinin yanı sıra bu dönemde estetik açıdan da dikkat çeken duvar resimlerine de ağırlık verilmiştir (Grigor, 2014, s. 48).

1997-2005 yılları arasında görev yapan reformist Muhammed Hatemi'nin cumhurbaşkanlığı döneminde de yine rejim ilkelerine sadık kalınmak kaydıyla duvar resimlerinde sanat ve estetiğin de gözetildiği bir anlayış mevcuttur. Cumhurbaşkanı Mahmud Ahmedinejad'ın görev sürecine (2005-2013) geldiğinde ise sanatsal ve estetik kaygılar yeniden geri plana itilmiş, dönemin muhafazakâr anlayışı çerçevesinde duvar resimlerinde siyasi propagandanın yoğunlaştığı bir dönem yaşanmıştır (Grigor, 2014, s. 23-24). Kısacası, devrimle birlikte kamusal alanın yeniden tasarımı söz konusu olduğunda rejim fikirlerinin yaygın ve kalıcı bir biçimde gündelik hayata dahil edilmesi hususunda görsel propaganda aygıtları olarak duvar resimlerine İran siyasi elitlerince her dönem büyük bir önem atfedildiği ve bu resimlerin propaganda amaçlı kullanımının devrimin ilk yıllarından bu yana sürdürülen genel bir uygulama halini aldığı görülmektedir.

5. İran Duvar Resimlerinde ABD Temsili

Amerika ve emperyalizm karşıtlığı, 1978/79 devrim sürecinde ve sonrasında kamusal alanda hüküm süren görsel propaganda faaliyetleri çerçevesinde kendisine sıklıkla yer bulmuş başlıca temalardan biridir. Bu bağlamda, tıpkı İran-İrak Savaşı'nın betimlendiği duvar resimlerine olan vurgunun savaştan uzun yıllar sonra bile rejim meşruiyetinin devamlılığı ve genç neslin rejim anlatısına ilgisinin canlı tutulması adına giderek artan bir tonda süreklilik arz etmesi gibi (Rolston, 2020, s. 21), ABD karşıtlığı temasının işlendiği duvar resimleri de İran'da kamusal alanın ayrılmaz bir parçasını oluşturmaktadır. İran'da bu temayı konu eden pek çok duvar resmi bulunmakla birlikte eski ABD elçilik binasının duvarları bu hususta özel bir ilgiyi hak eder.

Tahran'da bulunan eski Amerikan elçiliği 4 Kasım (13 Aban) 1979 tarihinde bir grup İranlı öğrenci tarafından ele geçirilmiş, 'rehine krizi' olarak da adlandırılan bu olayda elçilik görevlilerinin bir kısmı 444 gün boyunca rehin tutulmuştur (Djalili & Kellner, 2011, s. 165).² Günümüz İran-ABD ilişkilerinde var olan gerilimin temelinde yer etmiş olan bu krizin akabinde İran-ABD diplomatik ilişkileri de bütünüyle sonlanmıştır. Ayetullah Humeyni tarafından da "ikinci devrim" olarak adlandırılan 4 Kasım tarihi

---

² Rehine Krizi'nin başladığı bu tarih İran'da "Küresel Emperyalizme Karşı Mücadele Günü" olarak halen her yıl düzenli etkinliklerle anılmaktadır.

daha sonra Emperyalizmle Mücadele ve Öğrenci Günü ilan edilirken, söz konusu elçilik binası İran tarafından müzeye çevrilmiş (Halliday, 2001, s. 47) ve eski elçilik binasını çevreleyen duvarlar, İran rejimince her fırsatta işaret edilen ABD imajını ve emperyalizm karşıtlığını vurgular biçimde çeşitli duvar resimleriyle boyanmıştır. Uzunca bir süre değişmeden korunmuş olan bu resimler, 2019 yılına gelindiğinde devrimin ve rehine krizinin kırkuncu yılı anmaları kapsamında yenileriyle değiştirilmiş ve elçiliği çevreleyen duvarlar yeni duvar resimleriyle donatılmıştır. Söz konusu değişiklik ABD basınında da ilgiyle karşılanmış, eski resimlerdeki korkulan Amerika imajının yerini gülünç ve kendi problemleriyle boğuşan bir ülkenin aldığı vurgusuna yer verilmiştir (Christia, 2019).

Binayı çevreleyen duvar resimleri İran rejiminin tasvir ettiği ABD imajını betimlemenin yanı sıra İran-ABD ilişkilerini şekillendiren olayları ve toplum belleğinde yer etmiş anıları da işaret etmesiyle dikkat çeker. Söz konusu resimler böylelikle geçmişin duygusunu şimdiye aktarmanın dikkat çekici bir yolunu sunar. Bu bağlamda ilgili duvar resimleri, ‘adalet arayışını’, ‘kötüye karşı iyinin mücadelesini’, ‘ezen/ezilen anlatısını’, ‘kibirli güçler karşısında kazanılan zafer söylemini’, kolektif bellekte yer etmiş çeşitli tarihsel hezimetlerle beraber, galibiyet ve kahramanlıkları da mümkün merteye canlı kılan ve geçmişi bugüne bağlayan simgesel yaratımlara dönüşmüştür. Böylece, tarihi olaylara ilişkin tasvirler ve çeşitli semboller içeren bu duvar resimleri hem ‘öteki’nin betimlendiği hem de ‘ben’in pekiştirildiği inşa edici bir araç vazifesi görmüştür. Dolayısıyla, rejimin *kendi ve ötekine* ilişkin tasavvurları ve söylemleri bu duvar resimlerinde yer bulan çeşitli imajlar aracılığıyla süregelen biçimde vurgulanmıştır.

Bu bağlamda, İran eski ABD büyükelçiliğinin duvarlarında yer verilen resimler incelendiğinde önceleri daha güçlü ve korku uyandıran bir düşman imajı resmedilirken yeni duvar resimlerinde yine iyi/kötü ayrışmasında kötülükle özdeş olan, küstah, saldırgan tutuma sahip olarak tasvir edilen ancak tüm gaddarlığına rağmen eskiye nazaran daha beceriksiz, korku uyandırmaktan ziyade korkan, geçmişte İran tarafından yenilgiye uğratılmış olduğu vurgulanan bir düşman imajı resmedildiği gözlenmektedir. Rehber Ali Hamaney’in 4 Kasım 1979 elçilik baskınının kırkuncu yıldönümüne ilişkin olarak 2019 yılında yaptığı bir konuşma da bu durumu betimler niteliktedir. Hamaney’in konuşmasında “ABD[’nin], [İran’daki] kukla rejiminin İmam Humeyni’yi sürgüne gönderdiği Kasım 1964’ten bu yana değişmedi[ğini]. Aynı saldırgan, gaddar davranış ve aynı uluslararası diktatörlü[ğün] devam etti[ğini]. Bugün 1964’e göre zayıfladı[ğını]

ama daha acımasız[laştığını] ve küstahlaştı[ğını]” ifade ettiği görülür (Fars News, 2019).

Devrim sürecini takiben İran ve ABD arasında ortaya çıkan gerginlik, süreç içerisinde vuku bulan pek çok gelişmeyle birlikte diri kalmayı sürdürmüş, bunlardan bazıları elçiliği çevreleyen yeni duvar resimlerine de konu edilmiştir. Bu gelişmelerden biri de 3 Temmuz 1988 tarihinde bir İran yolcu uçağının ABD savaş gemisinden ateşlenen bir füze ile Hürmüz Boğazı civarında düşürülmesi hadisesidir. İran tarafı 290 yolcunun hayatını kaybettiği bu elim vakada kasıt bulunduğunu ifade ederken bu itham ABD tarafından reddedilmiş, bununla beraber olayın sorumlusu kabul edilen ABD’li komutana liyakat madalyası verilmiştir (Axworthy, 1989/2020, s. 342- 346). Söz konusu bu olay Tahran’da bulunan eski ABD büyükelçilik binasını çevreleyen duvarlarda yer verilen yeni resimlerdeki konulardan biri olmuştur.

Burada ABD tarafından düşürülen İran uçağı ve kazada hayatını kaybeden yolculara atıfla resmedilen kuşların masumiyeti ve saflığı temsil eden beyaz renk ile temsil edildiğini söylemek olanaklıdır. Kırmızı ile boyanmış olan ve uçağı işaret eden alanla ise, kırmızı rengin tehlike/tehdit içeren anlamıyla beraber uçağın doğrudan/kasten hedef alınmış olduğuna vurgu yapılmıştır. [Foto 1]

Foto 1

Not. Asgaripour, Majid. (2 Kasım 2019). [Fotoğraf]. Mehr News.
<https://bit.ly/46SfHAh>

Elçilik binasının duvarına yerleştirilen bir diğer resimde ise, bu kez ABD'ye ait olan ve 2019 yılında hava sahasının ihlali gerekçesiyle İran tarafından ateşlenen bir füze ile Hürmüz Boğazı civarında düşürülen insansız hava aracı (RQ-4A Global Hawk) vakasının resmedildiği görülür. [Foto 2] Burada hedef alınan objenin barındırdıkları ise bir önceki resimde yer verilen beyaz güvercinlerin aksine olumsuz hisleri çağrıştıran, karanlıkta avlanması ve kan emerek beslenmesi ile bilinen yarasalarla özdeşleştirilmiştir. Kırmızı bir zemin içerisinde kötücül bir amaca sahip olarak betimlenen insansız hava aracının bilinçli bir girişimle hedef alındığına vurgu yapılırken hedefe giden yol bu kez beyaz ile temsil edilmiş amacın ilkesel ve ahlaki açıdan doğruluğuna işaret edilmiştir.

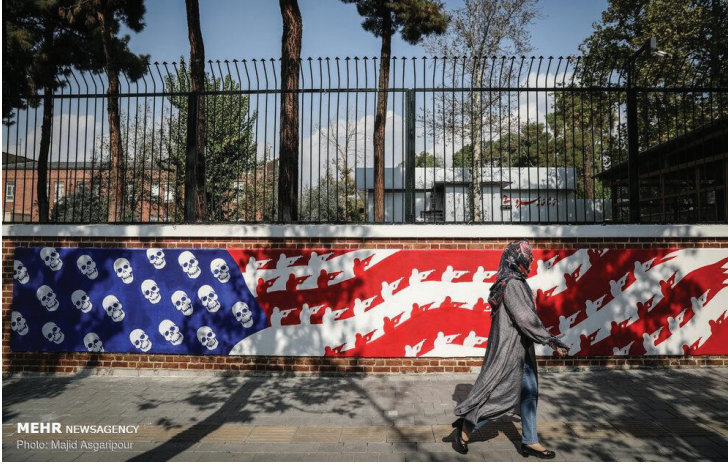
Foto 2

Not. Asgaripour, Majid. (2 Kasım 2019). [Fotoğraf]. Mehr News.
<https://bit.ly/46SfHAh>

Aşağıda görülen duvar resminin ise açıkça ABD bayrağını temsilen resmedildiği görülmektedir. [Foto 3] Bayrak, kuru kafalar ve belirli bir hedefe yönelmiş silahlı askerle donatılmış olarak resmedilmiş dolayısıyla ABD ölümcül askeri hedefleri özünde barındıran ve varoluşunu bu temel doğrultusunda kurgulayan bir ülke olarak betimlenmiştir.

Foto 3

Not. Asgaripour, Majid. (2 Kasım 2019). [Fotoğraf]. Mehr News.
<https://bit.ly/46SfHAh>

Bir diğer duvar resmini incelediğimizde ise yine bir önceki örnekle içerik yönünden özdeş bir tablo karşımıza çıkmaktadır. Esasen Amerika Birleşik Devletleri resmî devlet mührünün çarpıtılmış hali olan bu görselin orijinalinde, bir pençesinde zeytin dalı diğer pençesinde ise 13 koloniyi temsil eden oklar taşımakta olan bir kartal bulunmaktadır. [Resim 1] Kartalın başının üzerinde de yine 13 koloniyi temsilen yıldızlı bir arma yer alır. Elçilik duvarında yer verilen resimdeki çarpıtılmış halinde ise pençelerinden birinde askeri mühimmat, diğer pençesinde ise uyuşturucu nitelikli olduğu ima edilen maddeler taşıyan ve “etrafa ölüm saçan” ama bir yandan da tüyleri dökülmekte olan bir kartal resmedilmiştir. [Foto 4] Kartalın başının üzerinde büyükçe resmedilen ve Yahudiliği sembolize eden Davud yıldızı ise Siyonizm’e göndermede bulunmaktadır.

Foto 4

Not. Asgaripour, Majid. (2 Kasım 2019). [Fotoğraf]. Mehr News.
<https://bit.ly/46SfHAh>

Resim 1

Not. Amerika Birleşik Devletleri devlet mührü. (2018). [Resim]. National Museum of American Diplomacy.
<https://diplomacy.state.gov/the-great-seal/>

Yenilenen resimlerle birlikte elçilik duvarlarında yer verilen bir başka ayrıntı da yine ABD'nin 'acımasız' eylemlerini sembolize edecek biçimde tuğlalar arasına yerleştirilmiş olan temsili insan iskeleti parçalarıdır. [Foto 5]

Foto 5

Not. Asgarpour, Majid. (2 Kasım 2019). [Fotoğraf]. Mehr News.
<https://bit.ly/46SfHAh>

Buraya kadar incelenen duvar resimlerinde genel olarak daha önceki resimlerle paralellik arz edecek biçimde ABD'nin İran ve tüm dünya için bir tehdit oluşturan kötücül bir güç olduğuna vurgu yapıldığı görülmektedir. Bununla beraber, eski duvar resimlerinden farklı olarak, bu kez Amerika'nın tüm çabalarına karşın çaresiz kaldığı ve hezimete uğradığı anların da elçilik duvar resimlerine konu olduğu görülür. Bu örneklerden birinde, 4 Kasım 1979'da başlayan rehine krizi sürecinde alıkoyulan Amerikan vatandaşlarını kurtarmak adına ABD tarafından girişilen Kartal Pençesi Operasyonu'na (Operation Eagle Claw) yer verilmiştir. [Foto 7] 25 Nisan 1980 tarihinde gerçekleşen ve olayın cereyan ettiği bölgeden dolayı 'Tabes Operasyonu' olarak da anılan bu olay esnasında bir kum fırtınası meydana gelmiş ve ABD'nin rehineleri kurtarma girişimi ABD'ye ait bir helikopter ve bir uçağın çarpışarak düşmesiyle ve sekiz Amerikan askerinin ölümüyle sonuçlanmıştır. [Foto 6]

Foto 6

Not. Tabes Olayına ait bir fotoğraf. Ehlibeyt Haber. (25 Nisan 2021) [Fotoğraf]

<https://bit.ly/46VEkMp>

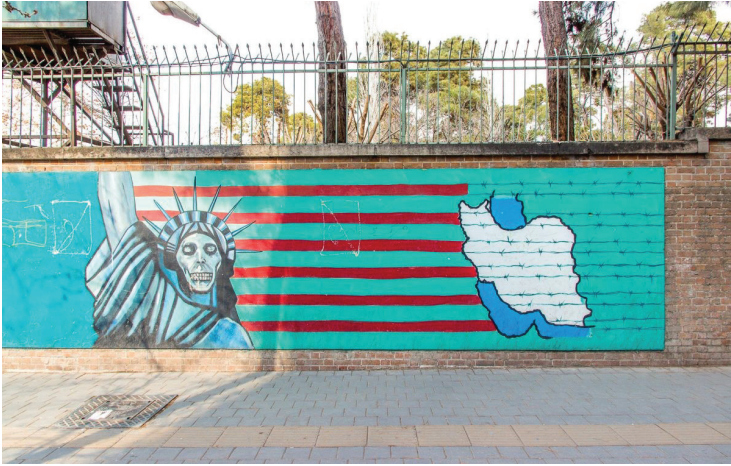
Buradaki duvar resminde (Foto 7) Tabes olayına gönderme mevcuttur ve ayrıca helikopter ve uçak enkazının resmedildiği sol alt kısımda kum fırtınasının içinde bir silüet de resmedilmiştir. Elindeki asadan yola çıkarak bu silüetin Hz. Musa'yı temsil ettiği ve Hz. Musa'nın Firavun'un tüm girişimlerini boşa çıkarması hadisesine göndermede bulunduğu anlaşılmaktadır. Nitekim operasyonun felakete sonuçlanması İran makamlarınca yapılan açıklamalarda "ilahi ceza" olarak nitelendirilmiş ve olay ABD'nin uğradığı "bir yenilgi" olarak anılmıştır. Resimde ayrıca Amerika'nın simge anıtı Özgürlük Heykeli'nin de parçalanmış olarak resmedildiği görülmektedir. Bununla beraber, eski duvar resimlerinde yer alan bir benzerinde özgürlük heykelinin kafasının daha korkutucu resmedildiği, heykelin parçalanmamış olduğu ve yanı sıra İran haritasının dikenli tellerle çevrelenmiş şekilde çizildiği dikkat çekmektedir. [Foto 8]

Foto 7

Not. Asgaripour, Majid. (2 Kasım 2019). [Fotoğraf]. Mehr News.
<https://bit.ly/46SfHAh>

Foto 8

Not. 2019. Omnivagant.
<https://www.omnivagant.com/things-to-do-in-tehran/>

Yenilenen elçilik duvar resimleri arasında yer bulan ve İran karşısında ABD hezimetine vurgu yapan bir diğer resimde ise, 21 Haziran 1998 tarihinde İran-ABD arasında oynanan ve İran'ın ABD'yi 2-1 mağlup ettiği dünya kupası maçına yer verilmiştir. [Foto 9] Maçta İran tarafının attığı iki golden biri olan ve İranlı oyuncu Hamid Estili tarafından kafa vuruşuyla atılan gol resmedilmiş ve bu tarihi gol, İran bayrağının renklerinden olan yeşil ve beyaz renklerle birlikte ABD kalesine gönderilen dev bir yumruk olarak tasvir edilmiştir.

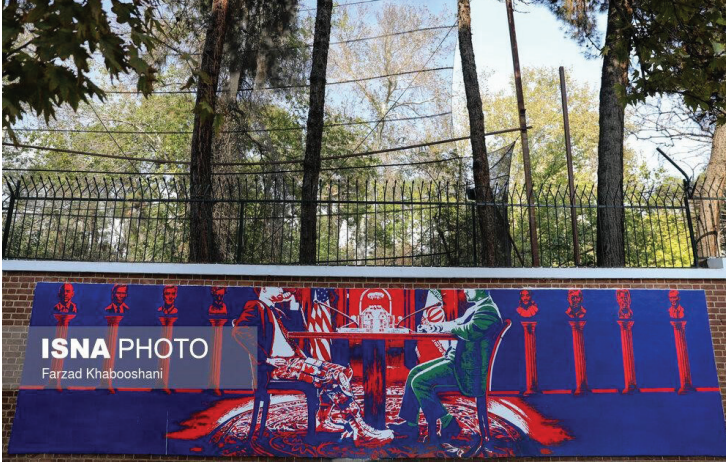
Foto 9

Not. Asgaripour, Majid. (2 Kasım 2019). [Fotoğraf]. Mehr News.
<https://bit.ly/46SfHAh>

Elçiliği çevreleyen duvarlarda yer bulan bir diğer resimde ise, ABD ve İran tarafları bir masa etrafında müzakere ederken görülmektedir. [Foto 10] Ancak ABD tarafını temsil ettiği anlaşılan kişinin masanın alt yanında askeri üniforması ve asker çizmeleriyle oturmuş olduğu görülmektedir. Masadaki kişilerin yüzlerinin detaylandırılmaması ve arkada sıralanan eski ABD başkanlarına ait büstler ise, kişilerin kim olduğu önemli olmaksızın müzakere masasına oturan ABD tarafının 'güvenilmezliğine' ve asıl niyetinin daima müzakereden ziyade çatışmadan yana olduğuna vurgu yapmaktadır.

Foto 10

Not. Asgaripour, Majid. (2 Kasım 2019). [Fotoğraf]. Mehr News.
<https://bit.ly/46SfHAh>

Bir diğer duvar resminde ise 1 dolarlık pulların üzerinde Amerikan kültürüne ait popüler öğelerin yer aldığı görülmektedir. [Foto 11] Bu resimlerde elinde silah tutan öfkeli bir Mickey Mouse, kızarmış patateslerin yerinde dikenli tellerin olduğu bir McDonald's ambalajı, Amerikan bayrağının renklerini taşıyan bir sihirbaz şapkasından çıkan füzeler gibi detaylara yer verilmiştir. Posta pulu görselleştirmesi dünyaya yayılmayı sembolize ederken tüm bu yaygın popüler kültür öğelerinin ABD kötülüğünün ardına gizlendiği ve onu besleyen baskı, şiddet ve saldırganlık öğeleri olduğu fikrine yer verilmiştir.

Foto 11

Not. Asgaripour, Majid. (2 Kasım 2019). [Fotoğraf]. Mehr News.
<https://bit.ly/46SfHAh>

Duvar resimleri yenilenmeden önce de elçilik duvarında bulunan ve “Amerika’yı ağır bir yenilgiye uğratacağız” şeklinde çevrilebilecek olan ifadenin de [Foto 13] yenilenen duvar resimlerinde tekrar edilerek korunduğu görülmektedir. [Foto 12] Bu ifade esasen Ayetullah Humeyni’nin bir konuşmasından alıntıdır. Humeyni konuşmasının bu kesitinde şunları söylemiştir:

[...] El ele vermedikçe, İslam kardeşliğini korumadıkça bu güçlerin karşısında direnemezsiniz. Sizi kurutacaklar ve milletinizi perişan zayıf ve çaresiz hale getirecekler. [...] Bu konularda Amerika’yı ağır bir yenilgiye uğratacağız; Onun bizim işlerimize karışmasına izin vermeyeceğiz; başka kimsenin bize karışmasına izin vermeyeceğiz. Eğer saldırmak isterlerse uçaklarının inişini engelleyeceğiz ve paraşütçülerini havada öldüreceğiz; onları yok edeceğiz. (Khomeini, 2008, 375)

Foto 12

Not. Asgaripour, Majid. (2 Kasım 2019). [Fotoğraf]. Mehr News.
<https://bit.ly/46SfHAh>

Foto 13

Not. Hubbers. (2 Kasım 2019). [Fotoğraf]. Flickr.
<https://bit.ly/3SUG6Yu>

Bir diğer duvar resminde ise, kullanılan renk ve desenlerden ötürü ABD'yi temsil ettiği anlaşılan bir tabanca görülmektedir [Foto 14]. Eski duvar resimlerinde de bir benzerine [Foto 15] rastladığımız resmin yeni versiyonunda bu kez tabancanın korkaklığı sembolize eder biçimde titrediği ve daha evvelki resimden farklı olarak namlusunun eğilmiş olarak tasvir edilmesinden ötürü ise ateşlense de hedefine ulaşmasının mümkün olamayacağı ya da amiyane tabirle kendi ayağına sıkılmış olacağı mesajının yer aldığı gözlenmektedir.

Foto 14

Not. Asgaripour, Majid. (2 Kasım 2019). [Fotoğraf]. Mehr News.
<https://bit.ly/46SfHAh>

Foto 15

Not. İran'ın başkenti Tahran'daki eski ABD büyükelçiliğinin duvarındaki bir duvar resmi. Kenare, Atta (8 Mayıs 2018). [Fotoğraf]. Dallas News. <https://bit.ly/4dMwAyG>

6. Sonuç

Tahran eski ABD elçiliği duvarlarını çevreleyen resimlerin İran İslam Devrimi'nin kırkıncı yıl dönümü çerçevesinde yenileriyle değiştirilmesi ve söz konusu değişikliğin barındırdığı detaylardan hareketle hazırlanan bu çalışmada, yeni duvar resimleri eskileriyle kıyaslanmak suretiyle değerlendirilmiştir. Öncelikle, İran ABD husumetinin tarihsel arka planına kısaca değinen ve daha sonra bu husumetin elçilik duvar resimlerindeki yansımalarının izini süren çalışmada, İran rejimince lanse edilen ABD imajına dair bazı öğeler yeni resimlerde de korunmakla birlikte yeni resimlerde eskiye nazaran dikkat çekici kimi dönüşümlerin de mevcut olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu bağlamda değerlendirilen çalışmada, yeni resimlerde ABD'nin eski gücünü yitirmesine karşın tüm dünyayı hedef alan gaddarca tutumlarını sürdürmekte olan güvenilmez bir aktör oluşuna vurgu yapıldığı, ancak eski resimlerden farklı olarak bu kez İran'ın art niyetli hedeflere sahip bu güç karşısında kazandığı geçmiş zaferlere de yer verildiği görülmektedir. Dolayısıyla öncesinde daha güçlü resmedilen ABD'nin yeni duvar resimlerinde, mevcut gücüne ve kibrine karşın amaçlarına ulaşması engellenebilir olan, daha düşük kabiliyetli bir aktör olarak kurgulanmış

olduğu fark edilmektedir. Eski resimlerde öne çıkan ölüm saçan, kötü niyetli *öteki* vurgusu yenilenen resimlerde de devam ederken, bir yandan da bu 'küstah' ve 'güvenilmez' hasmın alt edilebilir bir düşman olduğu vurgusuna ağırlık verildiği görülmektedir. Bu bağlamda, korku uyandıran bir düşman yerine bu kez tüm kötü niyetine, gaddarlığına ve saldırganlığına rağmen hezimete uğratmanın mümkün olduğu bir ABD imajının betimlenmiş olması resimlerin geneli değerlendirildiğinde karşımıza çıkan en dikkat çekici detaydır.

Yeni duvar resimlerinde göze çarpan temaların, daha çok Amerika ile özdeşleşen Batı değer ve uygulamalarına karşıtlık ve müstekbir/mustazaf ayrımı gibi devrimin başından bu yana İran resmi söyleminde de öne çıkan temalarla örtüştüğü görülmektedir. Dolayısıyla, İran rejim kimliğinin kurucu öğeleri ve temel dayanakları olan kimi ilkesel unsurların yeni duvar resimlerinde bir kez daha tekrar edildiği görülmektedir. Bu bağlamda, rejimin *ötekisi* olarak öne çıkan ABD'nin küresel etkiye sahip art niyetli değer ve uygulamalarının karşısında duran İran'ın mustazaflar safında haklı bir tavra sahip olduğu iddiası, müstekbir/mustazaf ayrımı çerçevesinde yeni resimlerde de yinelenmektedir. Dolayısıyla, elçilik duvarlarında yer verilen yeni temaların seçiminde rejim anlatısını destekleyici, toplum belleğinde yer etmiş olaylara öncelik verilirken bunların geleceğe aktarımının sağlanması ve rejim kimliğinin sürekliliği ve inşasına katkı sunmasının amaçlandığı ancak güçlü düşmana karşı bu kez onu yenmeye muktedir daha güçlü bir İran vurgusuna yer verildiği gözlenmektedir.

Beyan

Bu makale etik kurul kararından muaftır. Çalışmada katılımcı bulunmamaktadır. Çalışma için herhangi bir kurum ve projeden mali destek alınmamıştır. Çalışmada kişiler ve kurumlar arası çıkar çatışması bulunmamaktadır. Telif hakkına sebep olacak bir materyal kullanılmamıştır.

Disclosure

The article is exempt from the Ethics Committee Decision. There are no participants. The author received no financial support from any institution and there's no conflict of interest. No material subject to copyright is included.

Kaynakça

- Asgaripour, M. (2 Kasım 2019). [Fotoğraf]. Mehr News. <https://bit.ly/46SfHAh>
- Axworthy, M. (2020). *Devrimci İran İslam Cumhuriyeti'nin tarihi*, (Çev. Ali Karatay), Tarih Vakfı Yurt Yayınları. (Orijinal yayın tarihi 2013).
- Beşiriye, H. (2009). İran'da siyasal ideoloji ve toplumsal kimlik. İçinde Hamid Ahmedi (Ed.), *İran: Ulusal Kimlik İnşası* (73-87). Küre Yayınları.
- Bill, J. A. (1988). *The Eagle and the Lion: The Tragedy of American-Iranian Relations*. Yale University Press. <https://doi.org/10.2307/j.ctt32bmgp>
- Blanch, S. (2020). Murals as a play on space in the Islamic Republic of Iran. *Index Journal*, 2, 214-219. <https://doi.org/10.38030/index-journal.2020.2.10>
- Caswell, R. (1981, Aralık 1) Economic sanctions and the Iran experience. *Foreign Affairs*, <https://bit.ly/4fVg8xS>
- Chehabi, H.E. & Christia, F. (2008). The art of state persuasion: Iran's post-revolutionary murals. *Persica*, 22, 1-13. <https://doi.org/10.2143/pers.22.0.2034398>
- Chelkowski, P. & Dabashi, H. (2018). *Bir Devrimi Sahnelemek: İran İslam Cumhuriyeti'nde Propaganda Sanatı*, The Kitap.
- Clark, T. (2017) *Sanat ve propaganda*, (Çev. Esin Hoşsucu). Ayrıntı Yayınları. (Orijinal yayın tarihi 2013).
- Cristia, F. (2019). Tehran paints over its anti-American murals, *Foreign Policy*, November 11, 2019, <https://bit.ly/4dskwml>
- Davari, N. & Hatam, J. (2018) Safevi döneminde avrupa tarzı duvar resimleri: bir sanat tarihi okuması. *İran Çalışmaları Dergisi*, 2(1), 121-169. <https://doi.org/10.33201/iranian.427297>
- Djalili, M.R. & Kellner, T. (2011). *İran'ın son iki yüzyıllık tarihi*. Bilge Kültür Sanat.
- Ehlibeyt Haber. (2021, Nisan 25) ““Tabes olayı” Beyaz Saray'ın çöküşünün göstergesidir” <https://bit.ly/46VEkMp>

- Ehlibeyt Haber. (2021, Nisan 25) [Fotoğraf] <https://bit.ly/46VEkMp>
- Fars News, Ayatollah Khamenei: Objection to Talks Aimed at Preventing US Influence in Iran, (2019, November 3) <https://bit.ly/3XarWFj>
- Garthwaite, G.R. (2011) *İran tarihi: Pers imparatorluğu'ndan günümüze, İnkılap*.
- Grigor, T. (2014). *Contemporary Iranian Art: From the Street to the Studio*, Reaktion Book.
- Gruber, C. J. (2008) The message is on the wall: mural arts in post-revolutionary Iran. *Persica* 22, 15-46. <https://doi:10.2143/PERS.22.0.2034399>
- Halliday, F. (2001). Iran and the Middle East: Foreign Policy and Domestic Change, *Middle East Report*, 220, 42-47. <https://doi.org/10.2307/1559410>
- Hamanei, Ayetullah Seyyid Ali (2018). *İran gerçeği: Konuşmalardan derlemeler*, (Çev. İsmail Bendiderya), Kaynak Yayınları.
- Hubbers. (2019). [Fotoğraf]. Flickr. <https://bit.ly/3SUG6Yu>
- Jahan News (2017). İmam Humeyni'nin Azerbaycan halkı için hüznü kitabı, <http://bit.ly/40aIgYB>
- Jarman, N. (2005). Painting landscapes: the place of murals in the symbolic construction of urban space. İçinde Anthony Buckley (Ed.), *Symbols in Northern Ireland*, (81-98), The Institute of Irish Studies, The Queen's University of Belfast.
- Karimi, P. (2008). Imagining warfare imaging welfare: Tehran's post İran-Irak war murals and their legacy. *Persica*, 22, 47-63. <https://doi.org/10.2143/pers.22.0.2034400>
- Kashani-Sabet, F. (2018). *Sınır Kurguları: İnan Ulusunun Şekillenmesi (1804-1946)*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Keddie, N. R., & Richard, Y. (2006). *Modern Iran: Roots and Results of Revolution*. Yale University Press. <http://www.jstor.org/stable/j.ctt5vkwwc>
- Kenare, A. (2018). [Fotoğraf]. Dallas News. <https://bit.ly/4dMwAyG>

- Khomeini, R. (1981). *Islam and revolution: writings and declarations of Imam Khomeini* (Çev. H. Algar). Mizan Press.
- Khomeini, I. R. (2008). Defense in the face of interference of the superpowers in the affairs of the region. In J. R. Khan (Ed.), *Sahife-ye Imam: An anthology of Imam Khomeini's speeches, messages, interviews, decrees, religious permissions, and letters*. 17, (375-376). Institute for Compilation and Publication of Imam Khomeini's Works. (Çev. M. Dehgani)) <https://bit.ly/3X03lSq>
- Kinzer, S. (2014). *Şah'ın bütün adamları: Bir Amerikan darbesi ve Ortadoğu'da terörün kökenleri*. İletişim Yayınları.
- Larsson, F. (t.y.). *Security in past tense: A study of loyalist and republican murals* [Doctoral dissertation, Lund University].
- Lashkari, A., & Kalantari, M. (2015). Pardeh khani: A dramatic form of storytelling in Iran. *Asian Theatre Journal*, 32(1), 245–258. <https://doi.org/10.1353/atj.2015.0015>
- Leader, (2017). Kutsal savunma savaşçıları ve sanatçılarını kabul eden İslam İnkılabı rehberi: İman ederek tüm zorluklara galebe çalabiliriz, <https://bit.ly/46WyMBI>
- Moghadam, A., Kafshchian, S., & Rouyan, A. (2008). A survey in Tehran's contemporary murals. *Honar-ha-ye-ziba*, (33), Spring.
- National Museum of American Diplomacy (2018). [Resim] <https://diplomacy.state.gov/the-great-seal/>
- Omnivagant. 2019. <https://www.omnivagant.com/things-to-do-in-tehran/>
- Pillar, P. R. (2013). The role of villain: Iran and U.S. foreign policy. *Political Science Quarterly*, 128(2), 211- 231. <http://www.jstor.org/stable/23563304>
- Polk, W. R. (2009). *Understanding Iran: Everything you need to know, from Persia to Islamic Republic, from Cyrus to Ahmedinejad*, Palgrave Macmillan.
- Ramazani, R. K. (2004). Ideology and Pragmatism in Iran's Foreign Policy. *Middle East Journal*, 58(4), 549–559. <http://www.jstor.org/stable/4330062>

- Rauh, E. (2013). “Posters and History of the Iranian Revolution”, Graphi-cart News, <https://bit.ly/470JpU0>
- Rolston, B. (2020). When everywhere is Karbala: Murals, martyrdom and propaganda in Iran. *Memory Studies*, 13(1), 3-23. <https://doi.org/10.1177/1750698017730870>
- Rubinstein, A. Z., & Smith, D. E. (1988). Anti-Americanism in the Third World. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 497, 35–45. <https://doi.org/10.1177/0002716288497001004>
- Rolston, B. (2004). The War of the Walls: political murals in Northern Ireland. *Museum International*, 56(3), 38–45. <https://doi.org/10.1111/j.1350-0775.2004.00480.x>
- Rolston, B. (2020). When everywhere is Karbala: Murals, martyrdom and propaganda in Iran. *Memory Studies*, 13, 23-3. <https://doi.org/10.1177/1750698017730870>
- Santino, J. (2001). *Signs of war and peace: Social conflict and the uses of symbols in public in Northern Ireland*, Palgrave MacMillan.